

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-163>

УДК 336.717.18

Механізм управління фінансовою стійкістю банків

Лачкова Л.І.

кандидат економічних наук,
професор кафедри фінансів, аналізу та страхування
Харківського державного університету харчування та торгівлі

Борисова А.О.

кандидат психологічних наук,
професор кафедри іноземних мов
Харківського державного університету харчування та торгівлі

Лачкова В.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, аналізу та страхування
Харківського державного університету харчування та торгівлі

У статті розглянуто основні теоретичні та методичні аспекти механізму управління фінансовою стійкістю банків. Авторами проведено дослідження стосовно передумов використання такого механізму, здійснено аналіз наявних методичних підходів щодо його побудови, обґрунтовано систему засобів і методів, яка визначає порядок реалізації управлінських заходів, спрямованих на досягнення і збереження фінансової стійкості банківських установ.

Ключові слова: комерційний банк, фінансова стійкість, механізм управління, системоутворюючі елементи механізму, структура.

Лачкова Л.І., Борисова А.А., Лачкова В.Н. МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ БАНКОВ

В статье рассмотрены основные теоретические и методические аспекты механизма управления финансовой устойчивостью банков. Авторами проведено исследование относительно предпосылок использования такого механизма, осуществлен анализ существующих методических подходов к его построению, обоснована система средств и методов, которая определяет порядок реализации управленческих мероприятий, направленных на достижение и сохранение финансовой устойчивости банковских учреждений.

Ключевые слова: коммерческий банк, финансовая устойчивость, механизм управления, системообразующие элементы механизма, структура.

Lachkova L.I., Borysova A.O., Lachkova V.M. MECHANISM OF MANAGING FINANCIAL STABILITY OF BANKS

The article deals with the main theoretical and methodical aspects of the mechanism of financial stability management of banks. The authors studied preconditions for using such mechanism, analyzed the existing methodological approaches to its composition, substantiated the system of means and methods that determines the order of the implementation of management measures aimed at the achievement and maintenance of financial stability of banking institutions and which is the content of the mechanism.

Keywords: commercial bank, financial stability, management mechanism, system-forming elements of the mechanism, structure.

Постановка проблеми. Фінансовий стан банківської системи України протягом 2017 року характеризувався позитивною динамікою: відмічено зростання майже всіх ключових показників роботи фінансових установ. Проте фінансовий результат діяльності вітчизняних банків по завершенні 2017 року залишився від'ємним і становив –24,36 млрд. грн. (у порівнянні з –159,39 млрд. грн. за підсумком 2016 року). За період з 01.01.2014 р. до 01.01.2018 р. внаслідок погіршення платоспроможності до

87 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію [1]. Зовнішні загрози, а також неадекватний рівень корпоративного управління сприяють розвитку кризи банківської установи, зростанню ймовірності банкрутства. Фінансова стійкість банків є основою стабільної банківської системи країни, запорукою успіху економічних перетворень і макроекономічного розвитку, предметом особливої уваги органів державної влади та громадськості.

З метою забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи країни постійний нагляд за дотриманням банками та іншими фінансово-кредитними установами банківського законодавства, нормативних актів і економічних нормативів здійснює Національний банк України. Про важливість та актуальність проблеми, що розглядається, свідчить запровадження НБУ щорічного оцінювання стійкості банків починаючи з 2018 року, затвердження у лютому цього року нового пруденційного нормативу для банків – коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR), а також плани НБУ щодо оприлюднення інформації про щорічну оцінку стійкості банків і банківської системи до 31 грудня звітного року, яка має містити не лише результати діагностики, а й дані про роботу, проведену банком із забезпечення фінансової стійкості.

В умовах системної фінансово-економічної кризи, збиткової діяльності багатьох фінансових установ удосконалення управління фінансовою стійкістю комерційних банків набуває важливого значення, зумовлює актуальність дослідження, підтверджує його практичну значущість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Сучасні проблеми управління фінансовою стійкістю банків знайшли відображення у наукових працях українських дослідників: О.В. Дзюблюка, Ж.М. Довгань, О.Л. Малахової, Р.В. Михайлюк, В.І. Міщенко, Н.М. Шелудько та інших. Незважаючи на численні наукові здобутки, теоретико-методичні положення механізму управління фінансовою стійкістю належать до недостатньо розроблених у спеціальній літературі і потребують подальшого розвитку.

Розглядаючи сутність та завдання управління фінансовою стійкістю банків, слід зазначити, що майже всі дослідники відзначають специфічність цього напрямку управління, хоча під час обґрунтування системи управління цю специфічність враховують далеко не всі автори. Зокрема, у деяких дослідженнях не формалізується система засобів і методів забезпечення фінансової стійкості банків, не визначається послідовність дій з управління цим процесом [2]. Здійснення ж управлінських функцій, зміст яких досить широко висвітлений у спеціальній літературі та в загальних рисах не має полемічного характеру в трактуванні різними авторами, вимагає створення і застосування системи безпосередніх дій, організованих у певному порядку, що і визначає необхідність дослідження теоретико-

методичних аспектів механізму управління фінансовою стійкістю банків.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних та методичних підходів щодо побудови та реалізації механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків здійснюється на двох рівнях: макро-рівні – шляхом впливу Національного банку України на діяльність комерційних банків, а також на мікрорівні – через саморегулювання власної фінансової стійкості комерційним банком. Слід зазначити, що рівень упішності діяльності банківської установи значною мірою залежить від життєздатності її бізнес-моделі, а також адекватного корпоративного управління банком, яке результативно використовує внутрішні механізми фінансової стабілізації.

На користь такої системи І.О. Бланк зазначає, що «внутрішні механізми фінансової стабілізації ґрунтуються на послідовному використанні певних моделей управлінських рішень, вибір яких здійснюється відповідно до специфіки господарської діяльності підприємства і масштабів кризових явищ у його розвитку» [3, с. 327]. У зв'язку з тим, що в загальному розумінні систему, яка визначає певний порядок будь-якого виду діяльності, прийнято називати «механізмом» [4], на думку авторів, принципово важливим (з урахуванням вимог до ефективності управління фінансовою стійкістю банків) є створення відповідного механізму.

На підставі проведених досліджень можна визначити, що метою створення та застосування механізму управління фінансовою стійкістю банку є необхідність досягнення такого стану його фінансових ресурсів, який забезпечує інноваційний розвиток, підвищення конкурентоспроможності на основі зростання прибутку і капіталу за збереження платоспроможності, ліквідності та кредитоспроможності в умовах ризику, зумовленого впливом нестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх чинників.

Під механізмом управління фінансовою стійкістю банку пропонуємо розуміти систему організаційно та процедурно оформлених засобів і методів, які визначають порядок реалізації управлінських заходів, спрямованих на досягнення та збереження встановленого рівня фінансової стійкості, створення умов для подальшого розвитку банківської установи.

Більшість дослідників [2, 5–8] визначають, що механізм управління фінансовою стійкістю є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що є безперечним і підтверджується результатами досліджень, проте склад, структура та зміст елементів механізму різними авторами визначається по-різному. Так, Р.В. Михайлюк виділяє три основних блоки механізму управління фінансовою стійкістю, причому кожний блок складається з певних елементів, які, у свою чергу, йому підпорядковані та визначають зміст, а саме: суб'єкти управління (зовнішні та внутрішні), об'єкт управління – фінансова стійкість банку (рівень капіталізації, якість активів, зобов'язань, управління капіталом, рівень прибутковості, ліквідності, платоспроможності, чутливості до ризиків) та процес управління (методи та інструменти управління), зосереджуючи увагу на принципах, що визначають побудову механізму, та теоретичному обґрунтуванні складових компонентів фінансової стійкості комерційних банків [6].

О.М. Момот та С.С. Анісімова у своїх дослідженнях підтримують перелік основних блоків механізму управління фінансовою стійкістю попереднього автора [7]. При цьому слід зазначити, що методами управління на усіх рівнях автори визначають планування, аналіз, оцінку, регулювання та контроль, що є не зовсім коректним, оскільки названі поняття характеризують скоріше етапи управління, а не методи. Серед методів планування можливо було б назвати програмно-цільовий метод, метод структуризації цілей, матричні методи та інші; в числі методів аналізу – методи фінансово-економічного аналізу, ситуаційний аналіз, АВС-аналіз, експертних оцінок, аналіз чутливості та ін.

Підтримують структуру механізму управління фінансовою стійкістю банків у складі трьох блоків (суб'єкти, об'єкт та процес дослідження) Л.А. Зверук та С.К. Боєва [2], а також О.Л. Феценко та О.О. Сініцина [8].

Хоча є певні відмінності між результатами досліджень зазначених авторів, поєднує їх те, що управління фінансовою стійкістю комерційного банку всі дослідники розглядають одночасно на макро- та мікрорівнях.

Відзначаючи ґрунтовність та глибину проведених досліджень, пропонуємо зосередитися на управлінні фінансовою стійкістю безпосередньо у банківській установі й обґрунтувати теоретико-методичні положення щодо побудови механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків на мікрорівні.

З огляду на сучасні теоретичні і методичні підходи до розроблення і впровадження управлінських заходів із підвищення фінансової стійкості комерційних банків, а також вивчення практичного досвіду їх застосування, пропонуємо до системоутворюючих елементів механізму управління фінансовою стійкістю банків відносити структуру механізму; рушійні сили (фактори), які запускають його в дію; послідовність етапів управління; результати, які утворюються в процесі функціонування механізму; засоби ресурсного та методичного забезпечення. Серед блоків механізму управління фінансовою стійкістю на мікрорівні доцільно, на наш погляд, визначити такі: аналітичний, виконавчий та блоки забезпечення.

Під структурою системи, якою є механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку, варто розуміти мережу найсуттєвіших, стійких (інваріантних) зв'язків між елементами. У цьому контексті це означає встановлення чіткої ієрархії між різними блоками механізму управління фінансовою стійкістю банку. Так, наприклад, блок забезпечення має допоміжний характер щодо виконавчого блоку (розроблення стратегії підвищення фінансової стійкості та її безпосередньої реалізації); блок аналітичної діяльності одночасно можна розглядати і як підґрунтя виконавчого (рішення щодо доцільності конкретних управлінських заходів приймаються на підставі результатів комплексного аналітичного дослідження) і як кінцевий етап дії механізму, що вимагає визначення результатів, порівняння їх із бажаними, виявлення розриву та його негайне усунення шляхом коригувань розроблених заходів.

Рушійні сили (фактори), що приводять механізм у дію, доцільно розглядати як зовнішні та внутрішні причини, що зумовили появу кризових явищ у банку і, відповідно, необхідність здійснення управлінських заходів щодо підвищення його фінансової стійкості.

Послідовність етапів управління фінансовою стійкістю комерційного банку охоплює комплексне діагностичне дослідження фінансового стану банку; розроблення стратегії, програми і плану управлінських заходів із підвищення фінансової стійкості; їх впровадження і контроль за виконанням, оцінку ефективності.

Ефективне функціонування механізму управління фінансовою стійкістю можливе лише за рахунок наявності системи забез-

печення прийняття управлінських рішень, до складу якої пропонується відносити блок ресурсного забезпечення (засобів організаційного, фінансового, інформаційного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення) та блок методичного забезпечення.

Висновки. Розуміння складності та комплексності завдань з ефективного управління фінансовою стійкістю банківських установ дало змогу довести необхідність застосування відповідного механізму, під яким запропоновано розуміти систему організаційно та процедурно оформлених засобів і методів, що визначають порядок реалізації управлінських заходів, спрямованих на досягнення та збереження фінансової стійкості банку. На відміну від наявних методичних підходів, авторами проведено обґрунтування системоутворюючих елементів механізму управління фінансовою стійкістю безпосередньо у

банківській установі. До системоутворюючих елементів механізму управління фінансовою стійкістю банків запропоновано відносити структуру механізму; рушійні сили, які запускають його в дію; послідовність етапів управління; результати, які утворюються в процесі функціонування механізму; засоби ресурсного та методичного забезпечення. Запропонована система засобів і методів управління фінансовою стійкістю комерційних банків забезпечує отримання ефектів системності, логічної послідовності та завершеності: всі блоки механізму взаємопов'язані, узгоджені та цілеспрямовано працюють на кінцевий результат - досягнення та збереження фінансової стійкості банку, створення умов для його подальшого розвитку. У подальшому планується впровадження розробленої системи управління фінансовою стійкістю у практичну діяльність комерційного банку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основні показники діяльності банків України. URL: <http://www.bank.gou.ua/control/uk>
2. Зверук Л.А., Боева С. К. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ. Бізнес Інформ. 2017. № 3. С 288–293.
3. Бланк І.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2003. 496 с.
4. Дубчинський В.В. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків: Школа, 2006. 1008 с.
5. Малахова О.Л., Михайлюк Р.В. Управління фінансовою стійкістю банків: навч. посіб. Тернопіль: Вектор, 2011. 300 с.
6. Михайлюк Р.В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. Світ фінансів. 2005. № 3. С. 21–32.
7. Момот О.М., Анісімова С.С. Фінансова стійкість банку: фактори впливу та механізм управління. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Суми: УАБС НБУ, 2011. Вип. 33. С. 157–163.
8. Фещенко О.Л., Сініцин О.О. Механізм комплексного управління та забезпечення фінансової стійкості банків. Наукові праці МАУП: зб.наук.праць. Київ: МАУП, 2014. Вип. 2 (41). С. 133–140.

REFERENCES:

1. Osnovni pokazniki diyalnosti bankiv Ukrayini. URL: <http://www.bank.gou.ua/control/uk>
2. Zveruk L.A., Boeva S. K. Kontseptualni zasady doslidzhennya upravlinnya finansovoyu stiykisty bankivskih ustanov. Biznes Inform. 2017. # 3. S 288–293.
3. Blank I.A. Upravlenie finansovoy stabilizatsiey predpriyatiya. Kiev: Elga, Nika-Tsentr, 2003. 496 s.
4. Dubchinskiy V.V. Suchasniy tlumachniy slovník ukrayinskoyi movi. Harkiv: Shkola, 2006. 1008 s.
5. Malahova O.L., Mihaylyuk R.V. Upravlinnya finansovoyu stiykisty bankiv: navch.posib. Ternopil: Vektor, 2011. 300 s.
6. Mihaylyuk R.V. Kontseptualni zasady mehanizmu upravlinnya finansovoyu stiykisty komertsyinih bankiv. Svit finansiv. 2005. #3. S.21–32.
7. Momot O.M., Anisimova S.S. Finansova stiykist banku: faktori vplivu ta mehanizm upravlinnya. Problemi i perspektivi rozvitku bankivskoyi sistemi Ukrayini: zb. nauk. prats. Sumi: UABS NBU, 2011. Vip. 33. S. 157–163.
8. Feschenko O.L., Sinitsin O.O. Mehanizm kompleksnogo upravlinnya ta zabezpechennya finansovoyi stiykosti bankiv. Naukovi pratsi MAUP: zb.nauk.prats. Kiyiv: MAUP, 2014. Vip. 2 (41). S. 133–140.